

Csángó népszokások a moldvai Lábnyikban

A szerző, Laczkó István, 1908-ban született a moldvai Lábnyik(Vladnic)-ban. 1947-ben, követve a bukovinai székelyeket és a moldvai csángó magyarok egy részét, 13 családdal együtt Magyarországra jött és a Baranya megyei Egyházaskozár községben telepedett le. Mihály fia biztatására megírta emlékeit gyermek- és felnőttkoráról, hogy örökül hagyja unokáinak, dédunokáinak. Önéletírásában nemcsak saját sorsát meséli el igen érdekesen, hanem ehhez kapcsolódóan felvillantja a lábnyiki szokásokat is a születéstől a halálig, illetve az ünnepekhez fűződő eseményeket. Önéletírásával jelentkezett az önkéntes néprajzi és nyelvjárási gyűjtők országos pályázatán, ahol megyei szinten második, országosan első helyezést ért el. Az alábbiakban részleteket közlünk önéletírásából. A jegyzeteket a szerző fia, Laczkó Mihály állította össze. (Szerk.)

Édesapám, Laczkó Antal, született az 1862. évben és meghalt 1927-ben, élt 65 évet. Testileg nagytermetű ember volt, úgy is hívták *Nagy Laczkó*. Írástudatlan volt és hitt a babonaszámban. Édesanyám leánykori neve Nyisztor Veronika, született az 1880. évben és meghalt 1950-ben. Élt 70 évet. Kistermetű asszonyka volt. Talán azért születünk mű es közepes termetűnek. Édesapámnak édesanyámmal második házasságuk volt, mindkettőjüknek. Édesapámnak az első feleségével volt 2 gyermeke: József és János. Édesanyámnak az első férjével szintén 2 gyermeke volt: Antal és Rózsi. Az eszeházasságukból születünk mű: István (én) 1908-ban, György 1910-ben, Katalin 1912-ben és Ferenc 1915-ben, aki 10 éves korában meg is halt. Így voltunk mi egy házban tizen, de nagyon szegényesen.

Én Lábnyik falu egyik részében, *Csikban* születtem, édesanyám régi házában. Amikor 2 éves voltam apám gondolata szerint nem akart az anyám földjén lakni és így új házat épített a falu másik részében, Pódoroson. De ez a föld se volt valóságban az övé, hanem az első feleségéé, akivel volt két gyermeke. Mivel anyámmal nem tudott kijönni a két mostoha gyerek, a rokonaik biztatására János azt mondta apámnak „vegye a házat és költözzék el onnan, mert ez a házhely őt illeti.” Így aztán nem es laktunk több időt Pódorosban mint 6 évet és apám új házat kellett építsen az anyám földjére, de nem Csikban, hanem a falu másik utcájában, *Gyergyóban*.¹

Én Gyergyóból indultam el az iskolába, 1915-ben. Apám csak engemet adott be, pedig volt nekem testvérem, de őket nem iratta be, hanem örözték a bárányokat. Varrt nekem apám egy pár bocskort disznóbőrből. Kaptam új *gagyát*,² új *icárt*³ fehér posztóból. Édesanyám varrt egy *tarisnyát*, amibe beletettem a *plákát* (palatáblát), könyvet, ceruzáimat. Apám elkészít az iskolába, beszélt a tanítónővel és átadott neki, hogy tanítson. De én nem értettem semmit, amit beszéltek. A tanítónő beültetett a *bánkába* (padba) és elkezdett kérdegetni románul. De én csak néztem mint a vizesbornyú, nem értettem semmit.

Mikor jött a tél az asszonyok egész télen egyebet sem csináltak, fontak. Még nekem es fonn kellett. Én fontam a csepűt, a kendernek a vastagját. Minden este mentem én is a Rózsi

¹ A Csík és Gyergyó utcanévek Lábnyikban ma is használatosak. Valószínű, hogy a madéfalvi székely mészárlás után, a Csikból és a Gyergyóból menekültek a faluba külön utcában telepedtek le és ez az elnevezés maradt fenn napjainkig.

² Gagyá — gatya

³ Icár — vászomból vagy gyapjúból készült szűk szárú nadrág

nénémmel a guzsalyosba,⁴ ahova esszegyültek a lányok. A guzsalyosban guzsalyon fonták a kendert, a lent, vagy a gyapjút. Egész tavaszig kellett nekik fonnai a fonalat. Amit fontak azt felugzották⁵ fehérre tisztították és megszőtték, amiből aztán varrtak inget, *gagyát*. A gyapjúból pedig posztónak valót szőttek és megványolták. Ebből varrtak *icárt* vagy *szokmánt*⁶, de nem varrógépen, mert az nem volt, hanem kézzel. Úgy, hogy vásárolni ruhafélét nem vásároltak mást, csak gyapotot, amit megszőttek, cipőt, csizmát, vagy fejkendőt. A többi ruhafélét mind maguk készítették.

Nekem azért kellett guzsalyosba menni gyerekkoromban, mert ahogy mondtam, Gyergyóban a falu végén laktunk és tőlünk úgy 300 méterre nem volt ház, s a nénem félt a farkasoktól, meg a rossz emberektől. Ha én vele voltam nem félt. A néném lehetett olyan 16—17 éves, sokszor még haza késérték a legények es. A kapuban sokáig beszélgettek. Nekem nem volt szabad bemennem a házba, mert ha anyámék megkérdezik hol van a Rózsi és azt mondom, hogy kint beszélget a legényekkel, akkor megverik és nem engedik tovább guzsalyosba.

Amikor rossz idő volt nem mentünk guzsalyosba, más volt a feladatunk. Kelltt védekezni a farkasoktól, mert sűrűn járták a falut. Volt nekünk egy jó kutyánk a Dikob, de mégse mert megbirkózni a farkasokkal. A házból nem mert senki kimenni csak én és Rózsi nénem, de úgy, hogy én fújtam a kürtöt, ő meg fogta a nyakamat, mert én féltemben mindig nyomultam vissza a házba, ő meg nyomott kifelé.

A gyermek, amelyik már elérte a serdülő kort, bele kellett tanuljon a gazdasági munkába. A fiú az apja mellett megtanolta a szántás, vetés titkait, a lány meg az anyja mellett a fonás, varrás, szövés, főzés dolgait. A kapálást, aratást egyformán kellett tanolni úgy a lánynak, mint a fiúnak. Ez megkezdődött a 14 éves kortól. Amikor a fiú elérte a 16 évet, beavatták a legények sorába.

A *sorolás* úgy történt, hogy attól fogva felmehetett a templom kórusába. Addig a misén az oltár előtt ültek a gyermekek, hogy legények szem előtt, mert bizony sokszor összeverekedünk a templomban is. Kaptunk is az öregektől filhúzást, meg pofont.

A legények mindig választottak közülük egy *vatábot*⁷, a lányok meg *vatázsicát*⁸. A mulatságokat is ők rendezték ünnapnapokon. Amikor a 16 éves legény kiment az utcára este, először meg kellett igyék a *Bécskútyából* három bögre vizet, jó fellitereseket egymás után. Ezután mondták, hogy mátló te es legény vagy.

Amikor a fiú és a lány elérte a 16 évet, kezdődött az udvarlás. Az első találka a legelőn történt jószág őrzése mellett. Utána bálokban, tánc közben. A legtöbb guzsalyosban télen. A fiú ha kiválasztott egy lányt és belészeretett, az már szeretője lett, s nem járt tovább más lányokhoz, csak a szeretőjéhez. Minden este elment péntek kivételével, mivel az böjti nap és a szülők se engedték meg, hogy böjti nap a házban fiatalok szeretősködjenek.

Téli estén bement a fiú a lány szülei házába és ott ült úgy 10—11 óráig. Amikor a legény elment, a leány kikísérte és kint a töltésen volt a nagy szerelem, ami eltartott órákig. Nyárban minden leány kint hált valamilyen fészernél, oda vetett ágyat és a legény oda ment este. Sokszor bizony előfordult, hogy addig szerelmeskedtek, vagy aludtak, míg kivirradt. Volt olyan, hogy a szülők költötték fel őket. De ilyenkor bizony kapott a lány szidást, meg verést is. A legény se ment egy hétig a szeretőihez, félt, hogy ő es megkapja a szidást.

A legényt a ruhájáról lehetett a táncban megismerni, hogy szeretője van. A leány *gerdányokat*⁹ kellett csináljon apró, színes gyöngyökből és a legény kalapjára felkötötte, a kalap hátsó felébe pedig a gerdányok közé pávatollat tettek. Azonkívül hímes *servetet* (zsebkendőt) kellett varrjon, azt a legény az övibe helyezte. Az öv egy 2 méteres, arasznyi széles, veres szőttés volt, amit a derekára tekert és ugyancsak a szőttés bernéccel¹⁰ a közepén megkötötte. Így nézett ki egy szerető legény.

A tánchoz a legények fogadták a zenészeket és az új házakban, ami készen volt, de még nem laktak benne, rendezték a táncmulatságaikat. Minden vasárnap vagy ünnepnap rendeztek bált. Például farsangkor három nap és három éjjel vasárnap, vasárnap este, hétfőn,

⁴ Guzsalyos — fonó

⁵ Lugzás — fahamuból készült lúggal történő mosás

⁶ Szokmán — hosszú szürszerű posztókabát

⁷ Vatáb — előjáró, a legények vezetője, a tánc, a lakodalom felelőse

⁸ Vatazsica — a leányok előjárója

⁹ Gerdány — gyöngyös kalapdisz

¹⁰ Bernéc — gyapjúból készült keskeny, szőttés öv

hétfőn este, kedden, kedden este. Este a lány nem ment el egyedül táncba, a legény kellett elvívge és el kellett kérni a szülőktől a következő szavakkal: „Azért jöttünk a kendtek becsületes házához, hogy adják ide a becsületes lányukat egy pár táncra, kettőre, mert amilyen becsületesen elvívgyük olyan becsületesen haza es hozzuk.” És köteles volt a fiú hazakésérni a lányt.

A fiú nagyobb részt 19—20 éves korában nősült. Ritkábban amelyik katonának ment es utána. A lányok szintén korán, 17—20 éves korukban mentek férjhez. Amelyik megmúlta a 20 évet az már öreglánynak számított és nem igen néztek rá a legények.

Az eljegyzés, a leánykérés és a *nunta* (lakodalom) általában a következők szerint történt. A fiatalok megbeszélétek egymás között, hogy jó lenne már eszeházasonodjanak. De hogy szóljunk a szülőknek, hátha ők nem akarják? A legény azt mondja, hogy el fogja küldeni egy nőrokonát, hogy kérdeje meg a lány szüleit hajlandók-e a lányukat férjhez adni utána és ha akarják, mikor legyen meg a leánykérés.

El is küldi a legény a nőrokonát a lány szüleihez. Az meg nagy furfanggal kezdi a leánykérést:

— Jó estét Mária néni.

— Jó estét Rózsika.

— Hát te mijáratba jöttél hozzánk?

— Jaj Mária néni, én egy nagy kéréőért jöttem.

— Mondjad Rózsikám, ha van nekünk amit te kérsz, szívesen adunk.

— Mária néni én a gyakorszitáér jöttem, elszakatt a gyakorszitám és kenyeret akarok sütni.

— Ó te Rózsika, hát te a falu végétől eddig nem találtál gyakorszitát, ide kellett neked jönni ilyen messze?

— Jaj Mária néni én még egyébért is jöttem.

— Mi az drága Rózsikám?

— Elküldött a Polgár János fiacskája Antal, hogy kérdejem meg odaadnátok-e Véronkát férjhez utána.

— Ó te Rózsika hát ennek a lánykának még nincs es készen az észreje.¹¹ És még fiatal es, alig van még 18 éves.

— Ó Mária néni, az már elég érett lány 18 éves korában. Én még csak beléptem a 17 évembe és úgy mentem férjhez.

— Még azt se tudom mit szól a Véronka. Szereti-e a legényt es férjhez akar-e menni?

— Mária néni, azok úgy szeretik egymást mint két galamb. Nem hiába járt őhöz három esztendeig, megbeszélétek ők egymással, ne féljen.

Ez időben a lány kint leskődik, hallgatózik es várja mikor szólítják be. Az édesanyja kiszól az ablakon

— Gyere csak be Véronka.

— Mi van Édesanyám, mért hívatott?

— Hallod-e lányom ez a menyecske azért jött, megkérdezen, hogy férjhez akarsz-e menni a Polgár fia után?

— Ha kentek is akarják én férjhez megyek, mert én szeretem az Antit.

— Jól van lányom, de először kérdejük meg apádat, ő mit szól. Szólj csak neki jöjjön bé a házba.

A lány kimegy az istállóba es szól édesapjának.

— Édesapám jöjjön bé a házba, édesanyám hívatja.

— Mit akar anyád?

— Majd bent megtudja.

— Hallja-e kend ember minek jött ez a menyecske nálunk.

— Minek?

— Kéri a Veronikánkat menjen férjhez a Polgár János fia után Antihoz.

— Igen, de miből fognak megélni? Én földet nem tudok adni nekik, miből fogom tartani es növelni a többi gyermekemet?

— Hallja-e kend ember, amikor mi eszeházasonodtunk, nekünk se volt majdnem semmink. Dolgoztunk es szereztünk. Dolgozzanak ők es es szerejzenek, legyen nekik es. Én úgy gondoltam, hogy odaadjuk a Kujánnak a bornyát észrebe, már két éves lesz, legyen nekik es

¹¹ Észre — kelengye, mely állt egy új ládából, hat darab gyapjú lepedőből, hat darab párnából. A ládában voltak a lánynak a ruhái, amit elkészített a férjhezmenéshez.

marháik. Még ad az Antinak az apja es talán egyet és lesz nekik kettő. Amíg gyermekük lesz, addig ezek es tehenek lesznek, lesz tej, mit egyenek.

Rózsika megkérdi.

— Akkor mikor jöjjenek a leánykérők?

— Jöjjenek szombat este — felelé a gazda.

Szombaton estére a legény felöltözik *nyirel* (völegény) ruhába, felhúzza a sodros gagyáját, felveszi a sodros ingit, felkötí az övet a derekára, felveszi a hímes bundáját, megtölti a pisztolyait és még maga mellé vesz 2—3 fiatal rokon embert. Megtöltenek egy 10 literes korsót borral és elindulnak a lánykérésbe. Amikor a lányos házhoz érnek, köszönés után leülnek egy csomóba. De a lánynak a rokonai esszegyülnek úgy, hogy alig férnek. Megkezdődik a vita.

— Hát kendtek minek jöttek, honnan jöttek? — kérdezik a lánynak a rokonai. Ez időben a *nyirásza* (menyasszony) el van bújva, csak a *nyirel* tudja hol van, mert már előre megbeszélték.

A *nyirel* emberei így kezdi a beszédet.

— Hogy mi honnan és mért jöttünk elmondjuk röviden, hogy kendtek es megtudják. Mi a mai napon el voltunk vadászni és vadászás közben elénkbe került egy szép őzike. Ez a fiatal barátunk rá is lőtt, vértett is. De sajnos megis elmenekült. A véryomok ide vezettek bennünket ebbe a házba. Úgy gondoljuk, ha maguk becsületes emberek, talán vissza is adják, mert nagyon fáj a szíve érte ennek a fiatal vadászunknak.

A *nyirásza* emberei felelnek:

— Ide bizony nem jött még egy vadkecske se, kendtek nagyot tévedtek, hogy ide jött, kendtek nem jól nyomoztak, talán a szomszédba ment és maguk itt keresik. Csak nyugodtan menjenek ahonnét jöttek, mert itt nincs egy kecske se.

Erre azt feleli a másik fél:

— Amennyiben nem hajlandók eladni az őzikenket, kénytelenek vagyunk házkutatást csinálni. És ha megis itt találjuk kendteknek nagy bajuk lesz ebből, mert nekünk felhatalmazásunk van a házkutatásra.

— Mivel bizonyítják a felhatalmazást? — kérdi a másik fél.

— Tessék megnézni a királyi pecsétet — és ránéznek mindannyian a *nyirel* kalapjára, ahol fel vannak tűzve a gerdányok közé a pávatollak, erre mind megijednek és engedélyt adnak a ház kutatására.

A *nyirel* kimegy és béhozza az őziket vagyis a *nyirászat*. Ekkor már rátérnek a valódi szóra, kezét fognak az ifjú párral, eléveszik a korsó bort, egy poharat megtöltenek borral, elkezdik kérdezni.

— Antal szereted-e Veronikát?

— Igen.

— Nem tett rá senki hogy elvegyed feleségül?

— Nem.

— Veronika szereted-e az Antalt?

— Igen.

— Nem tett rá senki hogy férjhez menj Antal után?

— Nem.

— Halálotok órájáig szeressétek egymást, soha el ne váljatok akár milyen nehézség es jön reátok.

Ekkor leöntik az esszefogott kezeiket borral. Utána kimegy a *nyirel* a töltésre és lő egyet a pisztolyával. Így tudja meg az egész falu, hogy leánykérés lett Csorba Pistáéknál.

Másnap reggel a *nyirel* és a *nyirásza* és még egy rokon férfi tanú mennek a paphoz *mátkásodni*. A pap kikérdezi őket az imádságokról, s ha megfelelnek és nem rokonok a fiatalok, felírja őket a kihirdetésre, amit három misén hirdet ki. Amikor haza felé a templom iránt érnek, a *nyirel* megint lő egyet a pisztolyával. Így tudja meg a falu népe, hogy megtörtént a *mátkásodás*.

A *nyirel* meg kell vegye a *nyirászanak* a *petyalát* és a *koszorút*, amit a fejére tesznek, mert a három vasárnap, amikor hirdetik őket *nyirásza* ruhában kell megjelenjen a templomban. A *petyála* hosszú, vékony arany és ezüst szál, az egyik végét rávarrják a *koszorúra* és olyan

¹² Fata — a katrincához hasonló, de gyári anyagból készített lepelszoknya

¹³ Nunta — lakodalom

hosszú kell legyen, hogy a hátán leeresztve leérjen majdnem a földig. A koszorúra még varrnak bokrétaikat, amik ugyancsak a boltból vásárolt művirágok. Azonkívül a nyírásza *fatát*¹² köt a derekára és a nyaka körül egy szép virágos fejkendőt. Ez az egész ruhája.

Amikor lejárt a háromszori kihirdetés, kezdődik a *nunta*¹³. A nyirel választ magának a legények közül egy *hivogatót*. A nyírásza szintén választ magának két *nyoszolyó lányt*, akik öltöztetik és végig kísérik amíg a nuntának vége nincsen. Ugyancsak a nyoszolyók készítik fel a hivogató pálcáját. Ez a pálcá egy somfabot, ennek a végire kötnek egy szép varrott zsebkendőt, körülveszik petyálával. Ezzel a pálcával megy a hivogató meghívni a vendégeket a nuntába. Visz még magával egy 2 literes korsó bort és megkínálja a vendégeket e szavakat mondva: „Meghívja a nyirel és a nyírásza kendteket vasárnap estére vacsorára és amivel a szívők hozza, ajándékozzák meg őket.”

A házgazdák a hívást elfogadják, megköszönik. Szombaton este kezdődik a *sirató*. A nyirelhez esszegyülnek a falu legényei, lányai és zeneszóval indulnak a nyírásza házához. Induláskor 2—3 puskadurranás szól és míg mennek végig ujjogatnak és mondanak:

Kerek udvar kicsi ház	Keresztanya eleje
Benné rózsám mit csinálsz	Ki a fene szeresse
Csinosítom magamat	Kereszt apa nem bánja
Várom a galambomat	Három hete kívánja
Kicsi csipor mázasodik	Kicsi csupor újmázás
Polgár Antal házassodik	Polgár Antal újházás.
Veszi az ajtó sarkát	
Mert nem kapott szebb leányt	

Amikor a lányos házhoz érnek szintén puskadurranás történik. Bevonulnak a házba, a nyirel megcsókolja a nyírászat, annak apját, anyját. Kezdődik a tánc. Itt nem vesznek részt a meghívott vendégek, hanem csak a fiatalok és a sirató (szülei). Éjfélkor vacsorát kapnak a fiatalok, da ajándék adás itt nincs.

Vasárnap szintén esszegyülnek a fiatalok a nyirelhez és innen indulnak a nyírásza után, hogy vigyék zeneszóval a misére és a misén leteszik az esküt, a pap megesketi őket. Mise után haza kísérik a leányt és visszamennek a nyirel házához. Készülődnek a nyírásza elszállítására. Felszerelnek három vagy négy kocsi lovakkal vagy ökrökkel, felvirágozzák a kocsikat, az állatokat és úgy indulnak a nyírásza házához.

Amikor odaérnek úgy be vannak kötözve a nyírásza kapui, hogy oda bémenni lehetetlen. Elkezdődik az alkudozás: bizonyítsák be a látogatók mi jártaban vannak, csak úgy engedik be a kapun. Először eléhoznak egy öreg embert, ez a bizonyíték. Ezt visszautasítják. Utána eléhozzák a hivogatót a pálcájával. Ez egy kicsit hasonlít, de még nem az igazi. Ekkor eléhozzák a nyirelt. Ez már az igazi és kinyitják a kapukat. Bevonul az egész násznép, megtelik az udvar. Kezdődik a leánybúcsúztatás, amit a bemondó végez. Először búcsúzik a leány a szüleitől, utána a testvéreitől, leánybarátaiktól, legénybarátaiktól.

Parlando $\text{♩} = 76$

Anyám édes a - anyám É - des szü - lö - de - jém

Anyám é - des a - anyám É - des szü - lö - de - jém

Ki kilenc hónapig méhedben hordozál
S kilenc hónap múlva ez világra hozál.

Mikor takargattál gyöngö gyócsruhába,
Takargattál vóna forró parázsába.

Mikor feresztettél gyéngé meleg vízben,
Feresztettél vóna jó lobogó vízben.

Udvarom kapuja végre ki van nyitva,
Szeke remnek rúdja rajta ki van nyújtva.

2 Ezután kezdődik az észre kiszállítása a kocsikra, amit a legények visznek ki, háromszor megkerülik a kocsikat és így rakják fel a kocsikra.

Az első kocsira felül a nyirel, a nyírásza és a zenészek. A második kocsin van az észre és még akik fel tudnak ülni, a harmadikon ülnek a nyoszolyók, mindenkinek egy üveg bor a kezében és *ujgatnak* végig az úton. A negyedik kocsin ülnek a legények, leányok. Amikor hazaérnek, az örömanya az ajtóban várja az új menyit egy fonott kaláccsal, amit a nyírásza feje felett tör el. Ebből a kalácsból aki csak odafér, mindenki tör egy darabkát, de nem eszi meg. Ezt a darabka kalácsot viszi magával, amikor jószágot visz a vásárra, mert azt tartják, hogy nagyon szerencsés: úgy gyűlnek a vevők a jószágra, mint gyűltek a menyasszonykalácsra.

Ez időben már beesteledik és indulnak a keresztapák után. Zenezóval viszik a nuntába a *búsapát*, *búsanyát* — így nevezik a nyírásza szüleit. A nyirel szüleit pedig örömapának, örömanának. Amikor esszegyült az egész vendégség, asztalokat terítenek és hozzák az első fogást. Kezdődik az evés, ivás, nótaszó egész éjfélig, amikor megkezdődik az ajándékszedés. A bemondó elévesz egy tányért és 2 poharat, minden családot külön felköszönt és megkínálja borral e szavakkal: „Kedves János bácsi a nyirel és a nyírásza nem ért rá idáig megkérdezni kendteket, hogy ennivaló, innivaló volt-e elegendő részükre, de most megkínálja kenteket egy pohár borral és amivel a szívük hozza ajándékozzák meg őket.” A vendégpár elfogadja a pohár bort és rámondja áldását a fiatalokra: „Az Isten adjon sok gyermekeket, éljenek jól, dolgozzanak szorgalmasan, legyenek rendbe a többi házas emberekké.” Köszöntés után a zenészek elhúzzák a nótáját, a vendég elé veszi a bukszáját és pénzt ad a tányérba. A feleség meg átadja az ajándékot tyúokban, vagy termésben vagy ruhafélében.

Amikor vége lett az ajándékgyűjtésnek kezdődik a nyírászatánc külön. Itt a keresztanya gyűjti a pénzt. Amikor ennek is vége van, az asszonyok megragadják a nyírászat és elviszik egy legközelebbi házba, ahol levetkeztetik a nyírásza ruhából és átöltöztetik menyecske ruhába. A fejéről leveszik a petyálát, a koszorút és békentyolják, főköttöt tesznek a fejire és fehér rojtos kendőt kötnek neki. Az új menyecskét leültetik egy padra két öregasszony közé és letakarják egy lepedővel.

A nyirelnek is leszedik a kalapjáról a gerdányokat s az új ember elmegy meglátogatni az új menyecskét. Az asszonyok azért dugják el a két öregasszony közé az új menyecskét, hogy a setétben ismerje fel melyik az övé. Volt ugyanis amikor tévedésből az öreg bábát csókolta meg az új ember, erre aztán volt kacagás.

Amikor én házasodtam, a házam Csíkban már el volt kezdve. A teteje már be volt zsendélyezve. Egy évig laktunk édesanyámékkal. 1929-ben be költöztünk a házukba és még ez évben született egy gyermekünk, Jánosnak kereszteltük.

Abban az időben nem a kórházban szülte meg a magzatját az asszony az orvosok felügyelete alatt, mint a mai napokban. Nem volt más, mint a falu legöregebb asszonya, akit úgy neveztek bábaasszony, de orvosi tudomány nélkül volt. Ezt az öreg nénit hívták, ha szülési fájdalmak jöttek. A bába levezette a szülést, első dolga volt, hogy a kicsi köldököt elvágja. Feresztés után *pókába*¹⁴ rakta a kicsit. Három napig ő feresztette a gyermeket és három napig nem volt szabad a beteg asszonymak felkelnie az ágyból. Ez alatt a három nap alatt főzni kellett a bábának a feredőt a nagy lugzó üstben többféle réti vagy erdei növényből, például ineresztőből. Az ineresztő a patakokban terem, olyan mint a hinár. Ezenkívül volt még fodormenta, amit a kertekbe is ültetnek. A fodormentából tettek még a pálinkába es, hogy a beteg asszony hamarabb tisztuljon. A bába ezekből a fűvekből csinált feredővizet, megferesztette a beteg asszonyt és a fürdés után megdörgölte. Ez volt a beteg asszony orvoslása.

A három nap eltelte után az anya feresztette, ápolta a kicsijét. A három nap alatt, amíg a beteg nem kelhetett fel, a komaasszony — aki vitte a kicsit a keresztelésre a paphoz — vitt ebédet, vacsorát. Ezt úgy hívták, hogy *radina*.¹⁵ De nemcsak a komaasszony vitt radinát, hanem vittek a közeli rokon asszonyok es, úgy hogy volt mit ennie a családnak hetekig.

Ezek az ételek, italok a következők voltak: bor, pálinka, tejbe laska, tojásrántotta, szalonna, kolbász, csibehús cibrésen, palacsinta. De nem ilyen palacsinta, mint amit ma itt csinálnak. A tészta híg megkeverték, élesztőt raktak belé és dagasztoták. Nem lábasban sütötték, hanem kövön. Minden háznál volt egy lapos kő, úgy 25—30 centiméter

¹⁴ Póka — pólya

¹⁵ Radina — komatál

körterületű. Ezt a követ csiszolták és zsírral kenték be vagy forró olajjal. Feltették az üstlábra a tüzre és így sütötték a palacsintát. Egy palacsintával jól lehetett lakni, vastagságra egy ujjnyi volt.

A komaságot még akkor elkérték, amikor a kicsi az édesanyjában volt. Amikor már ismerszeni kezdett az asszonyon, hogy állapotos, még akkor komaságot kötöttek. A kicsi nevét úgy választották, hogy milyen névnap következett a születés után, azt a nevet adták nagyobbbrészt.

Két hétre vitték az újszülöttet keresztelni a paphoz és keresztelés után esszegyültek a komák, komasszonyok és a közeli rokonság és megtartották az első lakodalmat, amit úgy neveztek *kometria*. Nagyott ettek, ittak és mulattak az újszülött egészségére, jövőjére.

Szülés után a beteg asszonymak 40 napig nem volt szabad a határba kimenni, vagy a kútból vizet meríteni, mert bűnbán van addig amíg ki nem avatódik a papnál. Ha véletlenül az az asszony vizet merített a kútból és meglátta valamelyik szomszéd, azt a kutat lezárták, és nem volt szabad vizet vinni belőle addig, amíg a pap újra nem szentelte. És ha 40 napra elment az asszony kiavatódni, kellett vigyen a papnak egy tyúkot, csak így avatta ki, másképp elutasította. Azt mondta, hogy ez szent kötelesség, mert a Szűz Mária is vitt egy pár galambot, amikor kiavatódott az ő szent fiával. Ha olyan szegény volt, hogy nem volt neki tyúkjá, meg kellett neki venni, de akkor is kellett vinni. Aztán volt úgy is, hogy az illető tartozott a papbérrel és ezért nem avatta ki, úgyhogy a szegény asszony nem tudott dolgozni, mert rászóltak a falusiak, hogy tisztátalan vagy.

A gyermeket a megszületése után a *pókába* tették. A póka melegebb időkben egy szöttes fehér takaróból állott. A kis testet póka ribancokkal csomagolták, amit gyenge gyoics vászonból szabdaltak, a nagy takaróval betakarták és egy szöttes bernéccel leköttették. Ebbe a takaróba a gyermek kezei is be voltak kötve. Aluvásra a tekenőbe tették, amely egyben feresztő teknő is volt, és kézzel vagy lábbal rengették. Hogy a kicsi elaludjék még énekeltek is neki. „Aludjál magzatom kedves szép virágom, hogy legyen belőled egy szép daliás legény. Váltsd fel apádat, anyádat a nehéz munkából. Istenem, Istenem tartsd meg gyermekemet. Minden rossztól óvjad az én magzatomat.”

Amikor már egy éves féle volt a gyermek nemcsak anyatejjel etették, hanem kezdtek kóstoltatni vele azt, amit a felnőttek is ettek. Ez időben már a pókából is kirúgott. Kisinget varrtak neki, ksigagyát és abba kezdett járni. A kislányoknak meg rokolyát varrtak vagy kerítőt, ami szöttes volt, vagy pedig kiskatrincát¹⁶ szöttek télire gyapjúból.

Ha a kisgyermek lebetegedett nem vitték orvoshoz, mert nem is volt a közelben orvos. Minden faluban volt egy-két bába, amelyik értett a kuruzsláshoz. Nyáron összeszedett gyökerekből, füvekből főzött teát és annak a levit itatta meg a kicsivel. Volt amelyik meggyógyult, vagy pedig meghalt. És soha nem tudták meg, hogy miben halt meg, csak annyit mondtak *nem volt élőnapja*. A jó Isten elvitte a menyországba, mert a kicsikék a mennyek országába kerülnek. És megvizsgálták magukat, hogy majd ad az Isten másikat, ha ezt elvette. De született is az anyának 8—9, másnak 12 gyermeke is és ha annak a fele megmaradt az már jó volt.

Ha valamelyik családban meghalt egy családtag fiú vagy lány, külön szertartással temették, nem úgy mint a kicsiket vagy az idősebb embereket.

Nagyobb részt mindenki otthon halt meg, nem a kórházban, mert a kórház nagyon messze volt és költséges. Esetleg ha baleset ért valakit az erdőben favágás közben, vagy a ló rúgta meg, a tehén, vagy a bika döfte meg, vagy valaki leszúrta késsel, ezekből lehetett rendkívüli haláleset. Ha valaki a halála óráján volt, őrizték gyertyával és amikor múlt ki, a kezébe tették, hogy legyen világossága a másvilágon, és ahogy kimúlt, az égő gyertyával elkísérték a lelkét a kapuig, mert a lélek megy a másvilági bíróság elé és leszámol a földön végzett bűneiről. Ha kisebbek a bűnei fog menni purgatóriumba, ha pedig halálos bűnei vannak akkor a pokolba.

A pokolból szabadulás nincs, örökre ott fog szenvedni, az ördögök fogják égetni vagy főzni nagy bográcsokban. Viszont ha a purgatóriumba jutott, onnan van szabadulás. Lehet, hogy egy évre van büntetve vagy tízre, vagy száz évre, és csak úgy szabadul onnan, ha imádkoznak érte. Misét kell fizetni a papnak, évente legalább 3—4 misét, így hamarább fog szabadulni a bűnből. Még egy szabadulási alkalom van, ha adnak érte *pománába*¹⁷ Isten

¹⁶ Katrinca — háziszöttes, gyapjú lepelszoknya

¹⁷ Pomána — a haláleset évfordulóján, vagy a halottak napján adott ajándék

nevében ruhát vagy élelmet. De legjobban használt a halottért, ha adnak bort vagy pálinkát, mert ő es kívánja szegény: milyen jó volt amikor élt és ivott. Most csak úgy ihat, ha adnak pománába érte, mert a másvilágon nincsen szőlő, hogy bort vagy pálinkát főzzenek.

Ha legény halt meg, azt vőlegényi ruhába öltöztették, ha pedig nagylány, akkor menyasszonyi ruhába, mert ezek már elnyerték a szűz koronát, mivel még nem voltak házasok. Három nap és három éjjel otthon fekvőd a halott a nyújtópádon. Összegyűlt a falu népe és esténként imádkoztak a halottért, a kántor meg zsoltározott.

Harangoztak a halottért reggel, este és délben, és ez időben az anyja vagy a leánytestvére megsiratta. Amikor indították temetni a falusi lányok koszorúkat kötöttek virágból és avval kísérték a halottat. A legények pedig induláskor lövöldöztek pisztollyal, mint a lakodalomban, úgy szintén a temetőben, amikor a földbe tették.

Temetés után ahányan voltak mind meghívták a halotti torra. Természetesen csak ott, ahol módosabb volt a gazda. Olyan hosszú asztalokat nyitottak, hogy az ajtótól a kapuig ért. Ha nagybőjtben történt a temetés, nem ették meg a húst. Töltöttek tökmagos galuskát,¹⁸ főztek egy nagy bogrács babot cibrésen,¹⁹ sütöttek kukoricalisztből *pitánt*²⁰ és ezt ették. Búzalisztból sütöttek *perecet*,²¹ ebből az éves végén kapott mindenki egy szál gyertyával. Evés előtt osztottak pálinkát, ebéd közben és utána bort. Sokan még be es rúgtak a végén. Némelyek sírtak, mások énekeltek és így felejtették a halott távozását az élők közül.

Temetés után még ott kellett hálni valakinek, mert a háziak nagyon félték a halottól és úgy mondták, hogy a halott három napig még haza jár. Egy személy egyedül nem mert kimenni éjjel, nehogy találkozzék a halottal. Éjjel, ha a padláson véletlenül a macskák egér után szaladtak és megrezgett a kukorica, azt hitték, hogy az elhunytak bizonyára valami lopott dolgai vannak eldugva a padláson és azért jár haza. Erre azonnal szaladtak a paphoz, hogy jöjjön felszentelni a házat, mert éjjel haza járnak a szellemek, nem hagynak békét az élőknek. Erre jött a pap és szentelt vízzel, meg tömjénnel megfüstölte a házat, elzavarta a szellemet és így már tudtak aludni a háziak. A pap pedig felvette érte a fizetést.

Nagy ünnepnek tartottuk gyermekkorunkban, de még felnőtt korunkban is az éves ünnepeket: mint a karácsony, újév, húsvét és július 26-a, Szent Anna napja, amikor búcsú volt a faluban. Voltak még más ünnepek is, de nem olyan jelentősek. Mi gyermekek a karácsonyt vártuk a legjobban, mert bizony egész nyáron mezitláb jártunk, s mikor ősszel megjöttek a hidegek nekünk nem volt cipőnk, de még bocskorunk se. Azt is jól tudtuk, hogy karácsonyra vágnak disznót és megnyúzzák, a bőrit kifeszítik és megszáritják. De ezt csak karácsony előtt való napokban szabják fel. Édesapámnak volt a dolga, mert minden gyermek részére bocskort kellett varrni, de még magának, meg anyámnak is, úgyhogy 2—3 napot es eltartott, amíg megvarrta a 6—7 pár bocskort.

Ha jó kedve volt és ráért, megvakarta a szőrtől, ha nem, úgy varrta meg szőröstől. A lábaink úgy néztek ki mint valami sündisznók. De az se volt baj, jó hogy volt bocskorunk és ki tudtunk menni a jégre csúszkálni. Édesanyánk szabott még fehér kapcát lepedőből, jó hosszú bocskorszíjjal odakötöttük a bocskort a lábunkhoz és szaladtunk a szomszéd gyerekekhez büszkélkedni, hogy milyen szép bocskorunk van, de inkább azért, hogy megbeszéljük: menjünk karácsony estéjén énekelni mert ez volt a szokás. Meg kellett tanulni az éneket, amit az ablak alatt fogunk énekelni. Az énekeket az idősebbektől tanultuk meg. Az egyik ének ez volt.

Kelj fel keresztény lélek
A jó Istenre kérlek
Tekints bé a jászolyba
Úr Jézus fekszik abban
Ó én szerelmes Jézusom

Majd folytattuk: „Mi kicsikék vagyunk szólani se tudunk, mégis a Jézuskának dicséretet mondunk. Dicsértessek!” A házigazdák a házban fogadták a köszöntést: „Mindörökké!” Ezután behívtak a házba és megkínálták minden gyermeket egy-egy kaláccsal vagy dióval. Így mentünk házról-házra, míg bé nem jártuk az egész falut. De meg es telt a tarisnyánk kaláccsal meg dióval. Hajnal felé keveredtünk haza nagy fáradtan, a bocskoraink elázva, úgy

¹⁸ Galuska — szőlő-, martilapu- vagy káposztalevélbe töltött kukoricakása

¹⁹ Korpacibérével savanyítva

²⁰ Süteményféle

²¹ Fonott kalács

néztek ki mint valami döglött macskák. Nem is csoda, mert mi nem kerültük a sarat vagy a vizet, mindenbe belémentünk. Néha még birkóztunk vagy verekedtünk — mert hát ilyen a gyermek —, a kalácsok meg a diók is kihullottak a tarisznyából, úgy hogy a sárból vagy a hóból szedtük fel. Másnap nem tudtunk felöltözni, mert a bocskorainknak a ráncai elszakadtak meg kellett javítani, szegény apánknak megint munkát adtunk.

A karácsony este nemcsak mi gyermekek énekelünk, hanem a felnőttek es, úgy a legények mint a lányok, de még a házások es. Ők nem járták bé az egész falut mint mi, csak egy pár házhoz mentek, ahol tudták, hogy van bor azért, hogy igyanak egy jót.

Karácsony másodnapján es nagy ünnep van, mert az István napja. A legények felkőszöntik az István nevéket régebb még pisztollyal es lövöldöztek, egész nap durrogtattak, mintha háború lett volna. A misére mindenki elment es a mise idején amikor a pap feláldozta az oltári szentséget, a legények megintcsak a levegőbe lőttek.

Karácsony harmadnapján újból folytatják az ünneplést a Jánossal, mert akkor az ő nevű napja van.

Megünnepeltük a karácsony után a Dávid napját es, ez az *aproszentek napja*. Erről azt tudtuk, hogy még a Jézus születésekor történt, amikor a Herodes császár tizennégyezer újszülött fiúgyermeket kivégeztetett, mert úgy gondolta, hogy ezek között ott lesz a Jézus Krisztus es. De éjjel megjelent az Angyal Józsefnek es azt mondta: szökjél meg a városból, mert a gyermeket meg akarják ölni es így nem lett kivégezve a kis Jézus. Ennek az ünnepit ünnepelték az öregjeink, de még mi, gyermekek es. Újból felöltöztünk, felkötöttük a bocskorainkat es mentünk házról-házra köszönteni. Minden gyermek vágott magának egy 70—80 cm hosszú vesszőt es azzal mentünk bé a házakba. Először vettük a házigazdát, utána a háziasszonyt es tovább ahányan voltak a házban ezekkel a szavakkal: *Aprószentek Szent Dávid! Viseld el az új esztendőt erővel, egészséggel, lélek üdvösséggel. A Jó Isten tartsa meg a ház barmait es legyen ez évben bor es búza bőséggben. Mentsen meg a Szent Dávid minden betegségtől, de kiváltképpen a nagy varasodástól.* Minden szó után a vesszővel suhintottunk egyet az illető fenekére. Azért mondták, hogy mentse meg Dávid a varasodástól, mert abban az időben gyakori volt ez a betegség. Én es voltam varas (rúhes) es mivel kúráltak? Rézgálicot megázattak pálinkában es csípős paprikát tettek bele. Amikor megkenték ezzel azt a sebes testet akkorát ugrottunk, mint a versenyló es a házból es kiszaladtunk, meztelen kerültük a házat futásban míg az égés elmúlt.

Visszatérve az aprószentekelésre nemcsak mi gyerekek csináltuk, hanem a felnőttek es. Például a legények a lányokat aprószentekelték meg. Aztán bizony virtusságból úgy elverték egyeseket, hogy még három nap múlva se ült a fenekére. Felemelték a lány katrincáját csak a vékony pendely maradt a fenekén es úgy verték a vesszővel. Nem es varasodott meg szegény, hanem csak felhőlyagzott a bőre a fenekén. Esztendeig nem szólt a legénynek haragból, de hát nem volt mit tenni.

Elmúltak a karácsonyi ünnepek es itt van az új év. Jaj mi lesz velünk, de még a szegény kutyákkal, mert minden négy gyermek esze társult es agyonütött egy kutyát, hogy megnyúzzák s a bőriből dobot, meg bikát csináljanak. Én es megszerveztem a cimborákat es megtárgyaltuk, hogy egy kutyát üssünk agyon es nyúzzuk meg. De kinek a kutyáját, mert egyikünk se akarta, hogy az ő kutyáját üssük meg. Nem volt más húzzunk *sarcot*, es akire esik azét öljük meg. Hát bizony a mi kutyánkra esett, agyonütöttük a kutyánkat, amit nagyon sajnáltam, mert úgy hívták Dikob. Amikor apám megtudta úgy elvert, hogy még másnap es dagadt volt az orrom.

De mi akkor es tovább dolgoztunk. A kutyabőrt beszórtuk jól hamuval es beástuk a trágyába. Amikor kivették ledörzsöltük róla a szórt, s kifeszítettük, hogy száradjon meg. Amikor megszáradott felszabtuk es csináltunk kétfenekű dobot es egy vizesedény (úgy hívtuk *vizes kártya*, fából való edény) a vékonyabb felére húztuk a kutyabőrt. A közepin kilyukasztottuk es a lovak farkából vágunk egy nagy csomó hosszú lószórt, azt beléhúztuk. Meg kellett vizezni a kezünket es azt a lószórt húzni. Úgy bőgött mint egy bika, azért is hívtuk bikának.

Indulhattunk *hejgetni*. A beosztás a következő: egy személy csengettyűvel mondta az újévi köszöntőt, a másik furulyázott, a harmadik verte a dobot es a negyedik húzta a bikát. Így mentünk újév estéjén házról-házra egész hajnalig bejárva az egész falut. Még a szomszéd román faluba es átmentünk. Amikor egy házhoz értünk a versmondó köszönt az ablak alatt „Boldog újévet kívánok” es kezdte a verset, amit az én időmben már románul mondtak — de jó hosszú volt. Ez idő alatt a furulyás furulyázott, a dobos verte a dobot es a bikahúzó húzta

a bikát. Olyan zajt csináltunk, hogy elhallatszott a falu másik végére es. Amikor vége lett behívtak a házba pénzt és peracet adtak.

Másnap reggel, újév napján kezdődött újból, mentünk házról-házra búzát hinteni. Megtöltöttük a zsebeinket búzával és amikor beléptünk a házba elkezdtük hinteni a búzát ezekkel a szavakkal. „Az Isten adjon ebben az újesztendőben áldást, békességet, szép esőket, bő termést. Az Isten tartsa meg a házigazdákat és barmaikat. Boldog újévet kívánok.” Erre megint adták a diót, peracet meg a pénzt.

Hát ilyen szokásaink voltak Lábnyikban.

Laczkó István

A híres debreceni tőzsérség fénykora és hanyatlása

A XVI. században Debrecen ipara és kereskedelme igen jelentős volt. Ebben a században alakult ki a lakosság gazdag kereskedő tőzsére rétege, mely a marhatenyésztés és marhakereskedelem révén európai hírnévre tett szert.

Az árutermelés fellendülésével a magyarországi marhakereskedelem a XVI–XVII. század folyamán, nagyrészt paraszti és kisnemesi származású, gyorsan gazdagodó tőzsérek (arab tudszar = kereskedő szóból) tartották kézben. Századokon át a vágómarha volt az ország legfontosabb kiviteli cikke. A bécsi piacon mintegy 40 000 marha kelt el. Külkereskedelmünk alakulása nagyban a tőzsérektől függött. A marhakereskedelem szorosan kapcsolódott a marhatenyésztéshez, melynek fontos alapfeltétele a jó legelőterület, Debrecen határában levő pusztaság, a Hortobágy szolgált. A tiszai árvíz által öntözött terület kiválóan alkalmas volt állattenyésztésre és legeltetésre egyaránt. Voltak ugyan a város határhoz vezetőiben egyéb legelők is, de ezeknek jelentősége nem ért fel a hortobágyi legelők minőségével, melyek a rideg jószágok nyári legelőjeként szolgáltak. A Debrecen határában tenyésztett szürke marhának európai jó hírneve volt.

Az 1570-es években Debrecen kereskedelmében az állattenyésztés állott legelő. Egy-egy debreceni tőzsér (marhakereskedő) marhaállománya sokszor nem fért el Debrecen határában, ezért kellett máshol pusztát bérelnie. Szolláth István pl. Ohat-pusztát 1657-ben bérelte állatai számára. Bíró Gáspár 10 ezer ökör tulajdonosa volt. A XVI. században Duskár Ferenc főbíró tartották Debrecen legnagyobb marhakereskedőjének, aki még a királyi kincstárnak is hitelezője volt. Az egyik gazdag tőzsér, Báthori Szabó András hagyatékából kezdték meg a leégett Kistemplom építését 1720-ban, az építómester Burainer Boldizsár volt.

A város lakóinak erős gazdasági stabilitása közérdek volt, mert a sokfelől halálos veszedelemmel fenyegető ellenségek fojtó szorításából csak súlyos anyagi áldozatok árán lehetett szabadulni, mivel a várost erős várfalak helyett csak sövénykerítés „védte”. A város lakosságának ugyan nem minden rétege rendelkezett a tőzsérekéhez hasonló anyagi javakkal, mégis a marhakereskedők pénz- és állatállománya nem kis segítséget nyújtott a városnak az ellenségek által követelt hatalmas sarcok kifizetésében.

A XVI. században a végvári katonaság élelmezése jó piacot nyújtott a debreceni tőzséreknek, de sokkal nagyobb jelentősége volt a Bécsbe, Lengyelországba és Velencébe való szállításoknak. A nagy haszon ellenére azonban a tőzséreknek tetemes kiadásai voltak a kereskedelmi ügyletek lebonyolításában. A magyar, német, török minden eladásra kihajtott marha után harmincadfizetésre kötelezte őket. Ez magában is tetemes kiadást jelentett a tőzsérek számára, de ezzel még távolról sem merültek ki kiadásai, mert ezenkívül úsztatópénzt, főpénzt, kormánypénzt, hidast, kövezetvámot, vásárdíjat, állaspénzt, cédulapénzt is kellett fizetniük. Minden harmincados hivatalnál kötelesek voltak megállni és hagyni, hogy irataikat felülvizsgálják, hogy megfelelnek-e a törvényes előírásoknak.

Mivel azonban a tőzséreknek a hosszú úton tartaniuk kellett a sokszor nagy tömegekben támadó útonállóktól, rablóktól, martalócoktól, akik a jószágállományt és a tőzsérek pénzét akarták eltulajdonítani, a tőzséreknek botoslegényeket és hajtókat kellett fogadniuk, ugyanakkor állatgondozókat is az állatok ellátására. Kalauzok nélkül sem volt tanácsos utazgatni az ezer veszélyt rejtető Alföldön, mert könnyen eltévedhettek és nehezen